

Sayə salmış ayə ol geysuyi-ənbərsayə bax.

*Ey Füzuli, hər necə mən' eyləsə naseh səni,
Baxma onun qovlinə, bir surəti-zibayə bax*

[Füzuli, 2002:94].

Nəticə/Conclusion

Göründüyü kimi, Füzuli yaradıcılığı Azərbaycan ədəbi-bədii təfəkkürünün formalaşmasında ən fundamental mərhələlərdən biri olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, onun poetik estetik sistemi – eşq fəlsəfəsi, kədər və kamal ideali, insanın mənəvi yetkinliyinə yüksəlmək ideyası – yalnız klassik dövrdə deyil, müasir ədəbi mühitlərdə də inkişaf etmiş, müxtəlif bölgələrdə öz davamçılarını yetişdirmişdir. Bu kontekstdə Lənkəran ədəbi mühiti xüsusi diqqət çəkir. Çünki təkcə əvvəlki dövrlərdə deyil müasir ədəbi mühitdə də biz Füzuli ənənələri ilə qarşılaşırıq. Füzuli yalnız klassik irsin nümayəndəsi kimi deyil, həm də müasir Lənkəran poeziyasının ideya-estetik qaynağı kimi çıxış edir. Füzuli irsi bu mühitdə sadəcə xatırlanan deyil, yaradıcı şəkildə yenidən işlənən və yeni bədii istiqamətlərə yol açan canlı estetik sistem kimi fəaliyyət göstərir.

ƏDƏBİYYAT/REFERENCES

1. Həsənova, R., Əhmədov, T. (1992). XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı müntəxəbatı. – Bakı: Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı. – 336 s.
2. Hüseyinzadə, Ə. (1967). XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan tarixşünaslığı. – Bakı: Azərb. EA. nəşriyyatı. – 455 s.
3. Qasir, M.İ. (2015). “210”. – Bakı: “Şərq-Qərb”. – 506 s.
4. Füzuli, M. (2002). Əsərləri. Altı cildə. – Bakı: “Şərq-Qərb”. – 400 s.
5. Səfərli, Ə. (1982). Qədim və Orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı. Ali məktəb tələbələri üçün dərslik. – Bakı: “Maarif”. – 388 s.
6. Talışlı, M. (2007). Seçilmiş əsərlər. c.1. – Bakı: “Adiloğlu”. – 392 s.

Məqalə tarixçəsi

Daxil olub 31.01.2026

Qəbul edilib 19.02.2026

Nəşrə tövsiyə edib Razim Məmmədov

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

<https://doi.org/10.30546/114578.2026.3015.244>

MAHİRƏ NAĞIQIZININ YARADICILIĞINDA NOVRUZ MOTİVLƏRİ YADDAŞ KÖRPÜSÜ KİMİ

Nərmin Babayeva

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Folklor İnstitutu

<https://ORCID.org/0009-0007-7012-1480>

Narmin.babayeva.85@inbox

Xülasə

Müasir Azərbaycan poeziyasında öz yeri, rolu, üslubu və “missiyası” olan Mahirə Nağıqızının poeziyası və poetik kimliyi məhz milli ənənələrə bağlılığı ilə seçilən, fərqlənən, müəyyənləşən sənətkardır. O nədən yazırsa-yazsın, hansı mövzuya müraciət edirsə-etsin, bütün hallarda milli ənənələrə, milli kimliyin tərənnümünə sadıq qalır. Ona görə də Mahirə xanımın yaradıcılığını bir küll halında Azərbaycan milli kimliyinin aynası kimi də səciyyələndirmək olar. Bu sanki Mahirə Nağıqızının şairlik missiyası, poetik taleyidir. Müəllifin yaradıcılığında Novruz motivləri ilə bağlı təhlilə cəlb etdiyimiz şeirlər “yaddaş körpüsü” rolunu oynayır. Ümumiyyətlə, müəllifin yaradıcılığı milli ənənələrə xüsusi bağlılığı ilə seçilir. Lakin bu bağlılıq zahiri-dekorativ elementlər şəklində təzahür etmir. Mahirə Nağıqızı öz yaradıcılığının, poetik kimliyinin simasında bir yaddaş körpüsünə çevrilib, bizi milli kimliyimizin tükənməz ümmanına qovuşdurur.

Açar sözlər: Mahirə Nağıqızı, Novruz, axırçərşənbə, yaddaş, milli poetik ənənələr.

NOVRUZ MOTIFS AS A MEMORY BRIDGE IN MAHIRA NAGHIGIZI'S CREATIVE ACTIVITY

Narmin Babayeva

ANAS Folklore Institute

Abstract

Mahira Naghigizi, who possesses a distinct place, role, stylistic identity, and artistic “mission” in contemporary Azerbaijani poetry, is a poet whose creative activity and poetic identity are characterized, distinguished, and defined by a deep commitment to national traditions. No matter what she writes about, no matter what topic she addresses, she always remains faithful to national traditions and the glorification of national identity. Therefore, Mahira Khanum's creative activity can be characterized as a mirror of Azerbaijani national identity as a whole. This may be regarded as Mahira Naghigizi's poetic mission and artistic destiny. The poems examined in relation to Novruz motifs in the author's creative activity function as a “bridge of memory.” Overall, the author's creative activity is distinguished by its profound adherence to national traditions. However, this adherence does not manifest itself through superficial or decorative elements. In the embodiment of her creative activity and poetic identity, Mahira Naghigizi has transformed into a bridge of memory, connecting us to the inexhaustible ocean of our national identity.

Key words: Mahira Naghigizi, Novruz, the last Tuesday of Novruz, memory, national poetic traditions.

МОТИВЫ НОВРУЗА КАК МОСТ ПАМЯТИ В ТВОРЧЕСТВЕ МАХИРЫ НАГИКЫЗЫ

Нармин Бабаева

Институт Фольклора НАНА

Резюме

Махира Нагикызы, занимающая своё место, роль, стиль и «миссию» в современной азербайджанской поэзии, – мастер слова, чья поэзия и поэтическая идентичность отличаются, выделяются и определяются прежде всего своей приверженностью национальным традициям. О чём бы она ни писала, какую бы тему ни затрагивала, она всегда остаётся верной национальным традициям и прославлению национальной идентичности. Поэтому творчество Махира ханум в целом можно охарактеризовать как зеркало азербайджанской национальной идентичности. В этом, так сказать, заключается

поэтическая миссия и поэтическая судьба Махиры Нагикызы. Стихи, привлечённые к анализу в контексте мотивов Новруза в творчестве автора, выполняют роль «моста памяти». В целом, творчество автора характеризуется особой приверженностью национальным традициям. Однако данная приверженность не находит выражения в виде внешних декоративных элементов. В лице своего творчества и поэтической индивидуальности Махира Нагикызы превращается в своеобразный мост памяти, соединяющий нас с неисчерпаемым океаном нашей национальной идентичности.

Ключевые слова: Махира Нагикызы, Новруз, ахыр чершенбе, память, национальные поэтические традиции.

Giriş/Introduction

Müasir Azərbaycan poeziyası poetik hədudları və sərhədləri bilinməyən bir ümmana bənzəyir. Onun yaradıcıları bütün hallarda son dərəcə qədim və zəngin bədii düşüncə irsinin daşıyıcılarıdır. Bu cəhətdən, müasir Azərbaycan şeiri bütün hallarda bir tərəfi ilə ənənəyə, milli köklərə, milli düşüncənin arxetipik dərinliklərinə bağlıdır. Bəzi sənətkarların yaradıcılığı öz zahiri görünüşündə nə qədər ultramüasir poeziya təsiri bağışlasa da, həmin şeirlər də milli ənənələrlə hər hansı bir formada bağlı olur. Elə bu cəhət – milli ənənələrə nə dərəcədə bağlılıq hər bir Azərbaycan şairinin milli poeziya məkanındakı yerini və rolunu müəyyənləşdirdiyi kimi, eyni zamanda onun şair kimliyinin də özünəməxsusluğunu şərtləndirir. Bu mənada, müasir Azərbaycan poeziyasında öz yeri, rolu, üslubu və hətta belə demək olarsa, missiyası olan Mahirə xanım Nağıqızının poeziyası və poetik kimliyi məhz milli ənənələrə bağlılığı ilə seçilən, fərqlənən, müəyyənləşən sənətkardır. O nədən yazırsa-yazsın, hansı mövzuya müraciət edirsə-etsin, bütün hallarda milli ənənələrə, milli kimliyin tərənnümünə sadıq qalır. Ona görə də Mahirə xanımın yaradıcılığını bir küll halında Azərbaycan milli kimliyinin aynası kimi də səciyyələndirmək olar. Bu sanki Mahirə Nağıqızının şairlik missiyası, poetik taleyidir. Burada iki hal müşahidə olunur:

1. Milli poetik ənənələr mühitində yetişmək və bütün yaradıcılığı boyunca onlara sadıq qalmaq;

2. Milli ənənələri şüurlu poetik seçim olaraq öz yaradıcılığının ideya xəttinə çevirmək.

Əlbəttə, bunlar Mahirə Nağıqızının yaradıcılığının başdan-başa milli ənənələrin tərənnümündən ibarət olması mənasına gəlir. Bu halda həmin ənənələr onun yaradıcılığında daha çox zahiri dekorasiya rolunu oynayırdı. Halbuki biz şairənin yaradıcılığında tamamilə başqa bir mənzərənin – milli kimlik ənənələrinin şeirin stixial dərinliklərinin inikası kimi çıxış etdiyinin şahidi oluruq. Yəni milli düşüncə kodları onun yaradıcı kimliyinin mənasını, mahiyyətini, cövhərini təşkil edir. O, sevgidən də, təbiətdən də, sosial-mənəvi yaşantılardan da yazanda millilik onun özünüifadəsinin aparıcı kodu çıxış edir. Fikrimizi daha da sadələşdirib desək, Mahirə Nağıqızının hər bir şeiri hətta hansı dildə səslənməsindən asılı olmayaraq, özünün Azərbaycan poetik kimliyini, yəni azərbaycanlı sənətkarın bədii düşüncəsinin məhsulu olduğunu mütləq təzahür etdirəcəkdir.

Sözümüzdə dəstək olaraq Möhsün Nağısoyun bir fikrinə nəzər salmaq istərdik. O yazır: *“Mahirə Nağıqızı ənənəvi mövzularda belə, fərqli düşüncə tərzini ortaya qoymaqla, hiss və intellektin sintezindən yaranan unikal poeziya nümunələri yarada bilir və nəticədə onun şeirlərindəki poetik fikir qeyri-adi çalarları ilə meydana çıxır. O, belə mövzularda bizim adət etdiyimiz düşüncə sistemini, duyum tərzini rahatca dəyişib, fikirlərini, duyğularını fərqli şəkildə, amma yenə də ənənəvi qiyafədə təqdim edir”* [Nağısoy, 2020:14].

Qurban Bayramov yazır: *“Mahirə Nağıqızının şeir yaradıcılığının çoxçeşidli, özünəməxsus mövzu sistemi mövcuddur”* [Bayramov, 2020:372]. Bu cəhətdən, vurğulamaq istərdik ki, Mahirə xanım Nağıqızının poeziyası kəmiyyət və mövzu əhatəsi baxımından çox zəngindir. Bu zənginlik içərisində milli-etnoqrafik elementlərin poetik tərənnüm obyektinə çevrildiyi şeirlər ayrıca məna xəttini təşkil edir. Bu cəhətdən, şairənin Novruz bayramı motivləri ilə bağlı yazdığı şeirlər milliliyin orijinal poetik yozum və duyumda təqdimi baxımından seçilir.

Mahirə xanım Nağıqızının “Novruzum” şeiri Novruz bayramının stixial məna hüdudsuzluğunun tərənnümü ilə başlanır:

*Yetir diləyinə yer adamını,
Gətir ümidinə həyat, “Novruz”um;
Yandır tonqalında günahlarını,
Səməni umudu oyat, “Novruz”um.*

Burada “Yetir diləyinə yer adamını” ifadəsi Novruz bayramına münasibətdə tam orijinal ifadə olmaqla yanaşı, İnsan-Dünya münasibətlərinin tamamilə yeni bir səviyyəsini ortaya qoyur. Bu obrazda Novruz bayramının stixial mahiyyətinin sən dərəcə dərin fəlsəfi mənası və siqləti ifadə olunmuşdur. Şerin təhlili Novruz bayramının bir mərasim hadisəsi kimi milli düşüncə sisteminin fəvqündə duran, İnsanla Dünya, İnsanla Yaradıcı arasında əlaqə yaradan ilahi-kommunikativ düşüncə modeli olduğunu göstərir. Bu cəhətdən, “Yetir diləyinə yer adamını” ifadəsi öznünün məkan-zaman strukturu baxımından diqqəti cəlb edir. Burada üç əsas element müşahidə olunur:

1. Novruzun xeyir-bərəkətinə ehtiyacı olan “Yer adamı”;
2. “Yer adamı”nın duasını qəbul edən Novruz;
3. Novruzla “Yer adamı” arasında poetik mediatorluq (vasitəçilik) edən müəllif.

Beləliklə, “Yetir diləyinə yer adamını” ifadəsində Novruz bayramının indiki halda Azərbaycan insanının düşüncəsində, həyat və məişətində tutduğu yerin qeyri-adiliyi, oynadığı rolun fəvqəladəliyi ifadə olunmuşdur. Məsələyə elmi baxımdan yanaşdıqda burada biz “bayram” anlayışının ənənəvi düşüncədəki arxetipik fəlsəfəsi ilə qarşılaşırıq. Bu fəlsəfəyə görə, bayram (və onun tipik örnəyi olan Novruz) İnsanla Yaradıcı, İnsanla Məkansızlıq, İnsanla Zamansızlıq arasında bir qapıdır. Elə bir qapı ki, o, hər zaman yox, məhz bayramda açılır və insanlar məhz bu zaman-məkan qapısından dualarını öz yaradıcılarına çatdır bilirlər.

Elmi fikirlərə diqqət edək.

V.N.Toporov “Bayram” oçerkində yazır: *“Bayram – arxaik mifopoetik və dini ənənədə müqəddəs sfera ilə xüsusi əlaqəsi olan, bayramdakı bütün iştirakçıların həmin sferaya maksimum dərəcədə aidliyini nəzərdə tutan və hansısa institutlaşdırılmış hərəkət kimi qeyd olunan zaman kəsimidir”* [Toporov, 1982:329].

Şakir Albaliyev V.N.Toporovun bu fikrini şərh edərək yazır: “Alimin yanaşmasından görüldüyü kimi, mifik düşüncə ilə yaşayan cəmiyyətlərdə bayramlar sakral sfera, müqəddəs dünya ilə bağlı olur. Mifoloji dünya modelində sakral aləmin əsasında ilk əcdad durur. O, yer üzündə tanrını təmsil edir. Bu halda belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, bayramların sakral dünya ilə

bağlılığı onların elə sakral ilk əcdadla bağlılığı deməkdir. Mifik düşüncə tarixindən də məlumdur ki, ilk əcdadların çoxsaylı funksiyalarından biri də bayramları təsis etməkdir. İstənilən bayramla bağlı mifik mətnlərə nəzər saldıqda görürük ki, həmin bayramlar hansısa müqəddəs tərəfindən təsis edilmişdir. Elə Novruz bayramının İslam dininin banisi Məhəmməd peyğəmbər (s.), yaxud Həzrət Əli (ə.) kimi müqəddəslərlə əlaqələndirilməsi bu şüurun məhsuludur. *“Oğuznamə”nin müxtəlif variantlarında biz Oğuz kağanın müxtəlif xalqlara ad verdiyini, onların yaşayış qaydalarını, peşə məşğuliyyətlərini müəyyənləşdirdiyini görürük. Bu, ilk əcdadın mədəni qəhrəman funksiyasıdır*” [Albalıyev, 2024:15].

Bütün bu fikirlər Novruz bayramının Azərbaycan xalqının düşüncəsində mühüm rol oynadığını, daha konkret desək, Tanrı ilə İnsan arasında dua körpüsü rolunu oynadığını göstərir. Bu məna şeirin sonrakı bəndində daha aydın şəkildə təzahür edir:

*Eyləsin hamını yad çərşənbəsi,
Gətirsin hər evə dad çərşənbəsi.
Bayrama çevrilsin od çərşənbəsi,
Yaransın bir özgə büsat, “Novruz”um.*

Bu bənddə poetik məna “çərşənbə” bədii konseptinin üzərində qurulmuşdur. Mahirə Nağı qızı “çərşənbə”ni bədii şəkildə “əzizləyərək”, onu “yad edən” çərşənbə, “dad gətirən” çərşənbə, “od gətirən” çərşənbə kimi mənalandırır. Bu mənalar, heç şübhəsiz, müəllifin yaddaş dünyasından süzülərək şeirə gəlmişdir. O dünya ki, orada Novruz adlı əziz, sevimli, isti, hərarətli aləm var. Novruz dünyası elə bir aləmdir ki, özünün gəlişi ilə insanların evlərinə xeyir-bərəkət, süfrələrinə dad-təam, yurd-yuvalarına istilik-sevinc gətirir. Və ən başlıca, bütün bu mənalar öz təcəssümünü “çərşənbə” konseptində tapır. Elə şeirin birinci bəndində ifadə olunmuş “dua qapısı” da məhz çərşənbə ilə bağlıdır.

Sevinc Qasımova ilin axır çərşənbəsini xüsusi zaman hadisəsi kimi səciyyələndirərək yazır: *“Novruz mərasim kompleksində ilin təhvil olma anı qeyri-adi zaman nöqtəsidir. Bu zaman anında hər şey fərqli olur: heyvanlar qeyri-adi hərəkətlər edib insanları bu andan xəbərdar etməyə çalışırlar. Başqa təbiət ünsürləri də adi hallarından çıxıb, bir anlığa qeyri-adi hala düşürlər: həmin an sular dayanır, ağaclar isə başlarını yerə əyib torpağa toxundururlar. Bu andan xəbər tutan insanın həmin məqamda ürəyindən keçirdiyi arzu, istək,*

niyyət hansı məzmununda olmasından asılı olmayaraq dərhal həyata keçir” [Qasımova, 2018:116].

Şakir Albaliyev isə qeyd edir ki, “*Novruz bayramı genetik olaraq öz mənşəyini məhz İlaxır çərşənbədən götürür! Mahiyyətə, ilin axır çərşənbəsi bayramı Novruz bayramına – İlbaşına keçid funksiyasını yerinə yetirir*” [Albaliyev, 2011:54].

Buradan aydın olur ki, Axır çərşənbə ilin adi bir günü olmayıb, köhnə ilin tamamlandığı gecədir. İnanclara görə, arzular, dualar bu gecə qəbul olur.

İlin təhvil olma anının xalq ənənəsində həm də “*aləmin yatan vaxtı*” adlandığını vurğulayan Cəlal Bəydili (Məmmədov) yazır ki, “*aləmin yatan vaxtı Azərbaycan xalq inamlarında qışın sonunu, yazın başlanğıc anını göstərən mifik vaxtdır. Mifoloji təsəvvürlərdə aləmin yatan vaxtı ilin axır çərşənbəsinə təsadüf edir. Bununla bağlı deyilir ki, Novruz bayramına açılacaq gecədə gündüzlə gecə tən yarı olan zaman çaylar bir anlığa dayanır və sonra yenidən axır. Bu görüşlərə görə, aləmin yatan vaxtı deyilən həmin anda bütün canlı və cansız bilinən aləmdə nə varsa hamısı bir anlığa yuxuya gedər, yəni sanki ölüb-dirilər. O anda kim nə arzu eləsə, diləyi hasil olar*” [Bəydili, 2003: 90].

Bu fikirlər xalq arasında geniş yayılmış inanclara əsaslanır. Qazax rayonuna aid bir inanc mətnində deyilir ki, “*kim il təhvil olan anda atın oxranmasını, qoçun imrənməsini, təkənin mikkildəməsini eşidərsə, bütün niyyətləri, arzu-istəkləri baş tutar*” [AFA, 2012:53].

Naxçıvan bölgəsinə aid mətnə də deyilir ki, “*at ancaq Novruz gecəsində üç dəfə gövşəyir. Deyirlər ki, onun gövşəməyini kim görsə, ona vergi verilər*” [AFA, 2011:17].

Naxçıvandan toplanmış başqa bir inanc mətninə görə, “*ilaxır günü il təhvil olanda ağaclar başını əyib yerə vurur. Deyirlər bunu təkə at bilir*” [AFA, 2010:41].

Zəngəzur bölgəsinə aid mətnə də deyilir ki, “*köhnə ildən təzə ilə keçəndə su dayanar, at kövşəyər, ağaclar səcdəyə gələr. Söyüd deyər:*

– Mən də, mən də!..

Bu vaxt kim nə niyyət eləsə, niyyəti hasil olar” [AFA, 2009:65-66].

Yaxud Naxçıvan bölgəsində “*Novruz bayramında su təsti qoyurdular. İçinə qırxayaq salırdılar. O dönəndə deyirdilər ki, il təhvil oldu*” [AFA, 2012:31].

Beləliklə, Mahirə Nağıqızının “Novruzum” şeirində axır çərşənbənin yüksək coşğu ilə tərənnüm olunması onun yaddaşından süzülüb gələn munis və

müqəddəs xatirələrin yaratdığı poeziya “simfoniyasıdır”. Həmin xatirələr canlıdır, heç vaxt ölmür. Bunun səbəbi Novruz bayramının yaradılış bayramı olması ilə bağlıdır. Bu mənə şeirdə öz ifadəsini parlaq şəkildə tapmışdır:

*Xoş xəbər eşidib qapı dalında,
Qızlar çiçək açsın qulaq falında.
Kimi haraylasaq, hal-əhvalında
Görək bayramyana ovqat, “Novruz”um.*

*Ərit ürəklərin soyuq qarını,
Yetir ocaqlara bahar barını.
Mahirə eləyən dualarını
Elə millətimə sovqat, “Novruz”um!*

[Nağıqızı, 2020:284]

Şeirdə “Xoş xəbər eşidib qapı dalında, // Qızlar çiçək açsın qulaq falında” misraları bilavasitə Novruz bayramının yaradılış konsepti ilə bağlıdır. İlin axır çərşənbəsində insanlar qulaq falına çıxardılar. Qonşulara gedər, qapı dalından onların danışığına qulaq asar və eşitdiklərin sözlərin məzmunu əsasında ürəklərində tutduqları niyyətin həyata keçib-keçməyəcəyini bilərdilər. Subay qızların bircə arzusu olardı: ərə gedib, ailə qurmaq. Bu hiss Azərbaycan qızları və qadınlarının ən muniz və müqəddəs arzusu idi. Çünki Azərbaycan xanımları üçün ailə müqəddəs hadisə idi. Mahirə Nağıqızı da bu hissi poeziyaya gətirməklə müasir insanın yaddaşını tərpədir, öz şeirini yaddaşla insan arasında zaman körpüsünə çevirir.

Bütün bu deyilənlər müəllifin “Axır çərşənbə” şeirində daha yüksək tərəvətlə öz əksini tapmışdır. Yaddaşı təcəssüm etdirən ana qızına nəsihət verərək deyir:

*Axır Çərşənbənin, qızım, çıxması,
Küləyin, torpağın yeni nəfəsi...
Suyun ayılması, odun qalxması,
İnsanın yaşamaq, qurmaq həvəsi!*

Bu bənddə Axır Çərşənbə gününün poetik tərfi verilmişdir. Buradan aydın olur ki, həmin gün xüsusu hadisə olmaqla bütün hallarda müqəddəs yaddaş əsasında yaradılmışdır. Həmin gün:

- Küləyin əsməsi torpağa yeni nəfəs verir;
- Qışın soyuğunda donub qalmış sular ayılaraq canlanır;

– Torpaqdan od qalxmağa başlayır;

– “Yer üzünün əşrəfi”, yəni yaradılmışların ən şərəfli olan (Nizami Gəncəvi) insanın yaşamaq, qurmaq həvəsi coşur.

Burada bütöv bir yaradılış fəlsəfəsi ifadə olunmuşdur. Dünya, kainat, bütün varlıq aləmi Axır çərşənbə günündən başlayaraq oyanmağa, canlanmağa, yaxud mifologiyanın dili ilə desək, “dirilməyə”bəşlayır.

Seyfəddin Rzasoy yazır ki, “*Novruz bayramı varlığın yenidən yaradılması haqqında ilkin fəlsəfi-mifoloji təsəvvürlərin ritual təcəssümüdür. Bayramın fəlsəfi konsepsiyasına görə, məkan və zaman sistemi (kosmoloji kontinuum) müqəddəs (sakral) və adi (profan) olmaqla iki qatdan təşkil olunur. İlk insan (əcdad), onun ilk əşyası, ailəsi, övladları, yaşadığı ilk zaman sakral sferanı, bütün onlardan törəyənlər profan sferanı təşkil edir. Profan həyat yaşayan insanların həyat və yaşam dinamikası ilk əcdadın ilk zamandakı sakral yaşam presedentlərini özündə təkrarlayır. Profan sferanın sakral sfera ilə ünsiyyəti rituallar vasitəsi ilə reallaşır. Müqəddəs dəyərləri özündə təcəssüm etdirən Novruz bayramı insanların həyat və psixologiyasında il ərzində köhnələrək, adiləşərək mənfələşən keyfiyyətləri yeni müqəddəs dəyərlərlə əvəz etməklə insanı və onun dünyasını yenidən yaradır. Bu baxımdan, Novruz bayramı modern fəlsəfi dünyagörüşləri kontekstində etnosistem və onun daxil olduğu digər sistemləri öz içində alan ekosistemin sinergetik özünü-təşkil, autopoyetik özünüyaratma mexanizmidir*” [Rzasoy, 2014:22-23].

Axır çərşənbənin çıxması ilə torpaq yuxudan oyanır, bu oyanışla insanların ümidləri də oyanır. Çünki yazqabağı ilin sonuna doğru qış insanların, ənənənin dili ilə desək, “əhdini kəsmişdir”:

*Mürgülü torpağın yuxusu qaçar,
Ümidlər göyərir səməni kimi,
Açar qucağını, qoynunu açar,
Xəyal çölü kimi, çəmənə kimi.*

Təbiətin – çölün, çəməninin oyanması insanlara sevinc bəxş edir. Mahirə Nağıqızı bu mənada aşağıdakı misralarda insanla təbiətin poetik ahəng modelini qurur:

*Sevgiyə boylanar yaz çiçəkləri,
İnanmır tez çatıb yaza bir belə.
Başına dolanan may bəcəkləri*

Dözə biləcəkmə naza bir belə...

Bu şeirin əsas gözəlliyi həm də ondadır ki, müəllif şeirdə təbiətin oyanışının bütün stixial ruhunu inikas etdirə bilib. Bu cəhətdən, Mahirə Nağıqızının şeirində bizim cansız hesab etdiyimiz bütün təbiət ünsürləri canlıdır: axı ənənəvi düşüncə ilə yaşayan insan təbiəti öz canı, ruhu ilə hiss edir, onu anlamış, öz varlığında təcəssüm etdirirdi. Bu mənada, “Axır çərşənbə” şeirinin bütün gücü, qüdrəti müasir oxucun yaddaş körpüsündən keçirib öz arxetipik kimliyi ilə qovuşdura bilməsində ifadə olunur:

*Dağın döşündəki qar çaşıb qalıb,
Onu da tərpadır bu yaz havası.
Dünəndi dağlara mehrini salıb
Yaz gəldi, soyudu isti yuvası.*

*Bir-bir qayıdacaq perik düşünlər,
Həsrət məlhəminin nəyi var gələr...
Çağırar, haylayar dağlar, dərələr
Viran yuvasına durnalar gələr.*

*Fidan ağacların gülər gözləri,
Tumurcuq xəyalı çartlayar, açar.
Başına dolanan yaz böcəkləri
Uçar, müjdəsini verməyə uçar*

[Nağıqızı, 2020:354-355].

Nəticə/Conclusion

Əlbəttə, Mahirə Nağıqızının yaradıcılığında Novruz motivləri bu iki şeirlə məhdudlaşmır. Yaxud baqa cür desək, sənətkarın poeziyasında “yaddaş körpüsü” motivi ancaq bu iki mətndə öz təcəssümünü tapmamışdır. Ümumiyyətlə, müəllifin yaradıcılığı milli ənənələrə xüsusi bağlılığı ilə seçilir. Lakin bu bağlılıq zahiri-dekorativ elementlər şəklində təzahür etmir. Mahirə Nağıqızı öz yaradılığının, poetik kimliyinin simasında bir yaddaş körpüsünə çevrilib, bizi milli kimliyimizin tükənməz ümmanına qovuşdurur.